

Mű, mese, alkotás
Művészetpedagógiai foglalkozások a Budapest Galériában
Szabics Ágnes¹

A Semmelweis Egyetem Pető András Gyakorló Óvoda és a Budapesti Történeti Múzeum – Budapest Galéria munkatársai 2016 óta szerveznek közösen művészetpedagógiai foglalkozásokat kortárs képzőművészeti kiállításokon a Pető óvodába járó gyerekek számára. A programok kidolgozásánál kiemelt szerepet kap a galériában megtekinthető időszakos *kiállítás*, a szokatlan térben és környezetben elrendezett műalkotások, az ezekhez írt és elmesélt *történet*, valamint a mese egy-egy eleméhez kitalált játék vagy *alkotótevékenység*.

A kiállítótérben kialakított szituáció; a mese, a kiállított művek, valamint az alkotás önfelelt élményének együttese, olyan érzelmi motivációt vált ki a résztvevőkben, ami aktív együttműködésre, illetve a csoportos vagy önálló kreatív munkára készíti őket. A másfél órás elmélyült tevékenység közben indirekt módon lehet fejleszteni a komplikáltabb mozgulatsorokat, a nagy- és finommotorikus képességeket valamint a szem-kéz koordinációt. „A belső motivációt az különbözteti meg a külső, azaz extrinzik motivációtól, hogy itt maga a tevékenység az öröm forrása és nem a tevékenységért járó elismerés, jutalom.” – olvasható Oravecz Adrienn tanulmányában.² Az alkotás közben a gyerekek nem a mozgulataikra, a helyváltogatásra vagy az eszközök helyes használatára koncentrálnak, hanem arra, hogy elkészítsék azokat a festményeket, rajzokat, agyagszobrokat vagy egyéb tárgyakat, amelyek a történetben elhangzó akadályok „leküzdéséhez”, a cselekmény folytatásához szükségesek.

A kiállított képek, videók vagy installációk – mint lehetséges illusztrációk – segítik a mese átélését, képzeletben a résztvevők a történet hőségé válhatnak, akik mindenre képesek, számukra semmi sem lehetetlen. A nyílt végű feladatok megoldása során fejlődik a gyerekek problémamegoldó képessége, amit a későbbiek során nemcsak a vizuális tevékenységek közben, hanem szinte minden területen tudnak majd kamatoztatni. Az alkotás közben a mozgulatsorok észrevétlenül rögzülhetnek, automatikussá válhatnak. „A konduktív pedagógia célja és eredménye is az aktív magatartás, a célképzés, az intendálás és annak megvalósítása. A konduktív nevelési programban hangsúlyozott a motiváció, a közösségi és a munkára nevelés, a találékonyságra, kezdeményezésre buzdítás, a tudatosság és a kritikai képesség fejlesztése.”³ Mindez elmondható a kortárs képzőművészeti kiállításokhoz szervezett művészetpedagógiai programokról is, melyeken egyszerre alkalmazható a mozgás, a fantázia és a kreativitás fejlesztése.

2018-ban Pintér Gábor 202 gyakorló konduktort kért fel egy kérdőív kitöltésére, amely a hatótényezők és kompetenciák fontosságára vonatkozott. A felmérés alapján a hatótényezők ebben a sorrendben követték egymást: *sikerélmény megtapasztalása, belső motiváció a cselekvésre, pozitív megerősítés, aktív tanulás, biztonságos légkör megtapasztalása, idegrendszeri plaszticitás, gyakorlás valós élethelyzetekben, intenció, szem-kéz koordináció, a*

¹ képzőművész, művészetpedagógus

² Oravecz Adrienn (2018): A Pető-módszer haladó szemléletének megvilágítása a konstruktív pedagógia kritériumai alapján. *Különleges Bánásmód*, IV. évf. 2018/3., 93–100.

³ Hári Mária – Horváth Julia – Kozma Ildikó – Kőkuti Márta (1991): A konduktív pedagógiai hatékony működésének alapelvei és gyakorlata. Nemzetközi Pető Intézet, Budapest, 45.

*bizalom kialakulása.*⁴ Ezek mindegyike megvalósulhat a kiállításokon szervezett foglalkozásokon, segítve ezzel a hatékony és élményszerű tanulást, valamint a mozgás eredményes fejlesztését. A gyerekek kéztartását, szem-kéz koordinációját javítják azok a speciális eszközök is, amelyeket a gyerekek gyakran először vesznek a kezükbe a foglalkozásokon. Könnyítheti és nehezítheti is az alkotómunkát a „csillagceruza”, a „krétavirág” vagy a „távirányítós ecset”, de használatuk során a mozgáskoordináció mindenképp javul.

A *Motivált mozdulat* címre hallgató program fő célja egy olyan komplex pedagógiai módszer kidolgozása és alkalmazása, amely a konduktív és vizuális nevelés módszereit ötvözi. A kortárs képzőművészeti kiállításokon szervezett foglalkozások pedagógiai módszerei sok ponton megegyeznek a Pető féle konduktív nevelés holisztikus szemléletmódjával, amely az aktivitásra és a tapasztalatszerzésen alapuló tanulásra épít, és mindkettőnél megfigyelhető a konstruktivista pedagógiai szemlélet: „Az is igen fontos, hogy az ember kreatív. Saját maga és környezete képét (amit megért és amit megtanul) felépíti magában. Amit felépít, az nem pusztán másolat, hanem olyan új konstrukció, amely némileg eltérhet attól, amit megtanult, de mindig összefüggő egész az ember tudatában (környezetvázlat).”⁵ Nahalka István pedig így ír a konstruktivista tanulásról: „A konstruktivista tanulásfelfogás elsősorban abban tér el a megelőzőktől, hogy míg azok [...] a tudás kívülről való származásában, s valamilyen közvetítésében hittek, addig a konstruktivista felfogás szerint a tudást a tanuló, megismerő ember maga konstruálja meg magában. A tudás formálódása tehát – legalábbis ebben a szemléletben – nem a szubjektum és az objektív valóság közötti kapcsolat által, hanem a *tanuló ember belső, konstruktív* tudásépítési folyamatai által meghatározott.”⁶

A komplex személyiségfejlesztő foglalkozások ezt a pedagógiai elvet követik, bízva abban, hogy a gyerekek önbizalma, értékrendszere, szociális érzékenysége, érzélemvilága, nyitott és kritikus gondolkozása úgy formálódik, hogy felnőttként önálló, aktív és élményekben gazdag életet élhessenek.

Az elmúlt öt évben a Pető óvodába járó gyerekek eddig tíz művészetpedagógiai foglalkozáson vettek részt. Első alkalommal szerencsésebbnek találtuk, ha a gyerekek nem egy számukra ismeretlen kiállítóhelyen, szokatlan tárgyak között találkoznak a foglalkozásvezetővel és a rendhagyó feladatokkal, hanem saját, megszokott környezetükben szervezzük meg a programot. Itt tartottuk meg azt a másfél órás foglalkozást, amelyik nem egy kortárs kiállítást dolgozott fel, hanem képzőművészeti technikákkal és módszerekkel a *Lotilko szárnyai*⁷ című tunguz népmesét.

A gyerekek a mese hallgatása közben alkottak, játszottak, szaladgáltak. Minden feladat szervesen kapcsolódott a történethez, összekötötte az epizódokat és tovább szötte a mese fonalát. Az alkotás a festékes talpakkal történő táncolással, szaladgálással kezdődött, aminek a végeredménye egy hatalmas, színes festmény lett. A történetben a

⁴ Pintér Gábor (2020): Hatótényezők és kompetenciák a konduktív pedagógiában. *Tudomány és Hivatás*, 2020/1., 32–46.

https://semmelweis.hu/pak/files/2020/06/Tudom%C3%A1ny-%C3%A9s-Hivat%C3%A1s_2020_1_final.pdf

⁵ Hári Mária – Horváth Julia – Kozma Ildikó – Kőkuti Márta (1991): A konduktív pedagógiai hatékony működésének alapelvei és gyakorlata. Nemzetközi Pető Intézet, Budapest, 27.

⁶ Nahalka István (1999): Könyvtár és pedagógia. Módszertani lapok. könyvtárhasználatlan, 5. évf., 4. sz., 6–13.

⁷ Esti mesék fiúknak. Válogatta: Boldizsár Ildikó. Móra Könyvkiadó, Bp., 2016

főhős egy folyóparton kereste először elvesztett szárnyait, mi pedig a *tükörjáték*⁸ után mindkét kezünkkel, egymás mozdulatait utánozva megrajzoltuk, hogyan tükröződtek a virágok, a fák, a házak a folyó vizében. Majd egy kör alakú lapra, a mellettünk ülő csuklóját fogva, egymás kezével, egymást irányítva lerajzoltuk azokat az embereket, akiktől Lotilko segítséget várt. A programon több önkéntes és gyakornok is részt vett, ezért sikerült a kört úgy kialakítani, hogy felváltva ültek egymás mellett a gyerekek és a felnőttek. Ez a feladat,⁹ amelyik megtalálható Erdély Miklós *Kreativitási és fantáziafejlesztő gyakorlatok* című írásában,¹⁰ felnőttek számára is nehéz kihívás, mivel az „irányítás” és az „engedés” miatt, mindkét kezünkre egyszerre kell koncentrálnunk.

A repülő embernek sok-sok madártollra és kitartásra volt szüksége ahhoz, hogy új szárnyat készítsen magának. Csakúgy, mint a gyerekeknek, akik színes krepp-papír darabkákat ragasztottak fel hátukra csatolható szárnyaikra, amelyekkel ugrálhattak, rohangálhattak, repkedhettek ide-oda a teremben.

A Pető óvodások először a Budapesti Történeti Múzeum *Gyerek/Kor/Kép* kiállítására¹¹ látogattak el, ahol már nem egy ismert népmese, hanem a kiállított képekhez kitalált történet adott keretet a foglalkozásnak. A múzeum épülete, a kiállítótér miliője, valamint a kiállított festmények még jobban segítették a történetben való elmélyülést, a mese szereplőinek és helyszíneinek az elképzelését és azok megjelenítését. A mese főszereplője ismét Lotilko volt, aki minden országba szeretett volna eljutni a Földön. Egy alkalommal Játékországba repült, ahol csak gyerekek éltek. A foglalkozás résztvevői elképzelték és párokban, fonallal összekötött pasztellkrétákkal lerajzolták

⁸ Kettesével szembefordulnak a gyerek és egymás mozdulatait utánozzák úgy, mintha egy tükör lenne közöttük.

⁹ „Aktív-passzív rajzgyakorlat: a résztvevők körben, láncban ülnek, jobbról használja, balról odaadja magát szomszédjának, 1976. január-március”

¹⁰ *Kreativitási gyakorlatok*, FAFEJ, INDIGÓ, Erdély Miklós művészetpedagógiai tevékenysége 1875–1986. Összeállította: Hornyik Sándor és Szőke Annamária. MTA Művészettörténeti Kutatóintézet – Gondolat Kiadó, 2B Alapítvány, Erdély Miklós Alapítvány, Budapest, 2008

¹¹ *Gyerek/Kor/Kép - Gyermek a magyar művészetben 1780-tól napjainkig*. Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeum, Budapest, Budavári Palota, 2016. október 13. – 2017. február 19. Kurátorok: Révész Emese, Molnárné Aczél Eszter, Rum Attila, Tészabó Júlia.

Játékszínre. Ezt követően – mivel ebben a különös országban élő gyerekeknek a legkedvesebb szórakozása a jelmezbál volt – az óvodások magukra öltötték a kiállított festmények mellé kikészített síkjelmezeket, zenéltek és táncoltak a kiállított képek előtt. Miközben tovább hallgatták főhősünk kalandjait, egy súlyra erősített, fonalakkal irányítható tollal, közösen lerajzolták Lotilkot, majd mindenki önállóan hurkapálcával, körformára vágott szivaccsal, végül ecsettel megfestette, hogy mit láthatott a magasból a repülő ember.

Harmadik alkalommal a Budapest Galériában¹² a Hermina csoport *Búra* című kiállításán¹³ találkoztunk. Történetünk folytatódott: Lotilko a repülő ember, nagyon elfáradt, szeretett volna letelepedni és társra lelteni. Miközben párját kereste, egy hatalmas várat pillantott meg, amelyben egy gonosz boszorkány rengeteg madarat tartott fogva. Lotilko, miután kiszabadította őket, megpillantott egy képet a gyönyörű madárnőről, akit a vártoronyból kellett megszöktetnie. A sikeres szabadulás után, elrepültek a madárnő palotájához, amelynek zenetermében a búraformájú „hangszer” dallamait nemcsak hallani, de a hangokat képek formájában látni is lehetett. A táncteremben pedig minden lépés színes nyomot hagyott a padlón. A foglalkozáson a gyerekek különböző színű és formájú papírokkal díszített zenedobozokat készítettek, amelyeket kezükben tartva próbáltak lassú mozdulatokkal kiszabadulni egy sűrű fonalhálóból. Ezt követően megrajzolták a „búra-hangszer” hangjait, végül zenéltek és táncoltak a zeneterem krétákat rejtő kövezetén. A kiállításon bemutatott interaktív művek és hangszerek komplex feladatok kidolgozására adtak lehetőséget; a zenéléssel, táncolással, lassú mozdulatsorokkal kibővített program még élvezetesebbé tette a feladatok elvégzését és a történet átélését.

¹² BTM – Budapest Galéria, 1036 Budapest, Lajos utca 158.

¹³ BÚRA – A Hermina Alkotócsoporthoz bemutatkozó tematikus kiállítása. A 2015 tavasza óta működő közösséget zeneszerzők és képzőművészek alkotják. Kurátor: Csábi Ádám

https://budapestgaleria.hu/_/2017-kiallitasok/bura-a-hermina-alkotocsoport-bemutakozo-tematikus-kiallitasa/

2019 júniusáig működött a budapesti Bálna épületében az Új Budapest Galéria, ahol első alkalommal a *Kétfejű gyufa*¹⁴ kiállításon találkoztunk a Pető Intézetből érkező gyerekekkel. Hasonlóan a korábbi foglalkozásokhoz, az óvodások itt is egy mesét hallgathattak meg egy olyan országról, amelyben öt haramia tartotta rettegésben a lakosokat. A Kétarcúak országát egy hosszú papírcsíkra festettük meg frízszerűen, botokra erősített ecsetekkel, amelyekkel állva is lehetett dolgozni.

¹⁴ Kétfejű gyufa - Válogatás négy kortárs román magángyűjteményből, 2018. február 16. – május 27., Kurátorok: Diana Marincu, Szegedy-Maszák Zsuzsanna
<https://budapestgaleria.hu/uj/2018-kiallitasok/ketfeju-gyufa-valogatás-négy-mai-roman-magangyujtemenybol/>

Ahhoz, hogy történetünkben a maszkokat viselő emberek megszabaduljanak a gonosztevőktől, szükség volt tíz darab háromszög alakú és egy négyzet alakú varázsképre. A kisméretű festmények fotóelőhívó folyadékkal készültek, a közös képet pedig egy nagy fehér lapra viasszal rajzolták meg a gyerekek, s miután elkészültek vele, híg temperával átfestettek, hogy az ábrák láthatóvá váljanak.

A következő évben a *Lépték*¹⁵ című kiállítást tekintették meg a Pető óvodások. A méretekkel, a mértékkal és az arányokkal foglalkozó kortárs műalkotások között, egy csalafinta tündér történetét ismerhették meg, akinek a titokzatos fiolájában őrzött varázsfolyadék egy nap az összes tárgyat és épületet óriási méretűvé változtatta. Annak érdekében, hogy minden visszanyerje eredeti nagyságát a gyerekek színes kartonlapok és miltonkapcsok segítségével elkészítették a felismerhetetlené vált tárgyak valódi alakját, valamint gondosan megrajzolták az elvarázsolt palota minden apró részletét.

Két alkalommal szerveztünk integrált családi délelőttöt az Új Budapest Galériában, 2018 októberében Rákóczy Gizella *Transzparens labirintus*,¹⁶ 2019 tavaszán pedig Csörgő Attila *Mozgásterek* című kiállításán.¹⁷ A galériába érkező nagyszülők, szülők és gyerekek olyan művészeti technikákat és vizuális módszereket ismerhettek meg, amelyek egyrészt a mozgáskoordináció, a motorikus képességek, másrészt a vizuális gondolkodás fejlesztésére irányultak. Rákóczy Gizella festményei¹⁸ előtt a résztvevők a négykarúak országáról hallgathattak meg egy történetet, amelyben egy háromlábú óriás akart mindent szétaposni, de a négynevű tündér segítségével ezt sikerült megakadályozni. A programra érkező családok több feladatot négyfős csoportokban oldottak meg, például négyen körbeültek, és színes szalagokat „táncoltattak” a gyerekek által improvizált zenére.

¹⁵ *Lépték*, 2018. december 12 – 2019. február 17., kurátorok: Gadó Flóra, Szegedy-Maszák Zsuzsanna. <https://budapestgaleria.hu/uj/2018-kiallitasok/leptek/>

¹⁶ Rákóczy Gizella: *Transzparens labirintus*, 2018. szeptember 21. – november 18. Kurátor: Zsikla Mónika. <https://budapestgaleria.hu/uj/2018-kiallitasok/transzparens-labirintus-rakoczy-gizella-1947-2015/>

¹⁷ Csörgő Attila: *Mozgásterek*, 2019. március 8. – május 19. Kurátorok: Eröss Nikolett, Török Tamás <https://budapestgaleria.hu/uj/2019-kiallitasok/csorgo-attila-mozgasterek/>

¹⁸ „Rákóczy Gizella a hazai és nemzetközi geometrikus művészet megkerülhetetlen alkotója. Festészete hosszú évtizedekig szoros összefüggésben állt a számok bizonyos rendszerével. 1976-tól egy régi skóciai sírábra kapcsán a négykarú spirálokkal és azok számtörvényeivel kezdett foglalkozni.” (Zsikla Mónika)

Vagy négyen nyolc kézzel középpontosan szimmetrikus rajzot készítettek egy négyzet alakú papírra. A „négyfilces” szellemképes rajznál a marokra fogott tollakkal általában a kisgyerekek dolgoztak, a nagyobbak és a felnőttek pedig megpróbálták öt ujj között tartott filcekkel rajzolni.

A kép megszólaltatása hatalmas koncentrációt, és egymásra való odafigyelést igényelt. Két önkéntes egyetemi hallgató segítségével különböző színű hangcsövekkel és zörgő hangszerekkel „elzenéltük” Rákóczy Gizella legnagyobb festményét úgy, mintha egy kotta lenne, minden színes négyzetet megfelelően egy-egy zenei hangnak.

Csörgő Attila kiállításán láthatatlan mágust rajzoltunk csillagceruzákkal (három ceruzából álló rajzeszköz), palotát festettünk levegőben himbálózó ecsetekkel, valamint pörgő varázskorongokat készítettünk kartonokból és színes fóliákból. 2020 januárjában Káldi Katalin *A tökéletes hatos* című kiállítását¹⁹ tekintették meg a gyakorló óvodába járó gyerekek a Budapest Galériában. A foglalkozáson elhangzó történet egy lovagról szólt, aki útnak indult, hogy megkeresse a világ legértékesebb drágaköveit. A gyerekek közösen készíthettek védőpajzsot, amelyre pálcikával és nyomhagyó papír segítségével rajzoltak varázsjeleket, hajtogatott darumadarakat díszíthettek ki marokba fogott filctollakkal, illetve egy rövidre vágott lécs segítségével negatív formát mintázhattak agyagból egy gipszöntvényhez.

¹⁹ Káldi Katalin: *A tökéletes hatos*, 2019. december 6 – 2020. január 19. https://budapestgaleria.hu/_/2019-kiallitasok/kaldi-katalin-tokeletes-hatos/

2020 márciusától a vilájárvány miatt a Pető óvodából nem látogathattak el csoportok a Budapest Galériába, ezért ősztől online művészetpedagógiai programokat szerveztünk A *Fény-Mozgás-Illúzió*.²⁰ a *Kis magyar luminokinetika*²¹ és a *Tervezett véletlen*²² című kiállításokhoz. A korábbiakhoz hasonlóan, mindegyik alkalommal egy történet hangzott el, de a korlátozások miatt a kiállításon szereplő művekről csak fotókat és videókat lehetett bemutatni. Az óvodások alkotásaikat saját termükben készítették el; rajzoltak pörgethető képeket áttetsző fóliákra és CD-lemezekre, táncoltak színes pasztelldarabkákkal teleszórt nagyméretű papíron, és építettek apró házacskákat, amelyek köré egymáshoz kötözött tollakkal rajzoltak kertet, fát, virágot.

²⁰ Fény - Mozgás - Illúzió, 2020. szeptember 16. - november 1. https://budapestgaleria.hu/_/2020-kiallitasok/feny-mozgas-illuzio/

²¹ Kis magyar luminokinetika, 2020. szeptember 16. - november 1. Kurátor: Paksi Endre Lehel https://budapestgaleria.hu/_/2020-kiallitasok/kis-magyar-luminokinetika/

²² Molnár Judit Lilla: *Tervezett véletlen*. Kurátor: Erőss Nikolett. https://budapestgaleria.hu/_/2020-kiallitasok/molnar-judit-lilla-tervezett-veletlen/

A gyerekek ezeken a foglalkozásokon nem találkoztak eredeti szobrokkal, festményekkel, installációkkal, és nem tudták átélni a kiállítótér hangulatát sem, így az vizuális tevékenységet és az ahhoz szükséges mozdulatok elvégzését elsősorban az online mesélés ösztönözte. Reményeink szerint a jövőben lesz még lehetőségünk a *Motivált Mozdulat* programjait képzőművészeti kiállításokon megszervezni, hogy a mesehallgatás és az alkotás élményét fokozza a kortárs művekkel történő személyes találkozás.²³

Irodalom

Esti mesék fiúknak. Boldizsár Ildikó válogatása, Móra Könyvkiadó, 2016.

Dr. Hári Mária, Horváth Judit, Kozma Ildikó, Kőkuti Márta: A konduktív pedagógiai hatékony működésének alapelvei és gyakorlata, Nemzetközi Pető Intézet, Budapest 1991

Kreativitási gyakorlatok, FAFEJ, INDIGÓ, Erdély Miklós művészetpedagógiai tevékenysége 1875-1986, Összeállította: Hornyik Sándor és Szőke Annamária, MTA Mű-

²³ A foglalkozások Ispánki Ágnes konduktor (Simmelweis Egyetem Pető András Gyakorló Óvoda), Murányvári Aliz utazókonduktor (Gyurkovics Tibor Óvoda, Általános Iskola és EGYMI) közreműködésével, Szabics Ágnessel való együttműködésben kerültek megszervezésre.

- vészettörténeti Kutatóintézet – Gondolat Kiadó, 2B Alapítvány, Erdély Miklós Alapítvány, Budapest, 2008
- Nahalka István: Könyvtár és pedagógia. *Könyvtárhasználat*, 1999. 5. évf., 4. sz.
- Oravecz Adrienn: A Pető-módszer haladó szemléletének megvilágítása a konstruktív pedagógia kritériumai alapján. *Különleges Bánásmód*, IV. évf. 2018/3. szám, 93–100.
- Pintér Gábor: Hatótényezők és kompetenciák a konstruktív pedagógiában. *Tudomány és Hivatás*, 2020/1., 32–46. https://semmelweis.hu/pak/files/2020/06/Tudomany-es-Hivatas_2020_1_final.pdf
- Transzparens labirintus – Rákóczy Gizella kiállítása, Zsikla Mónika ismertetője az Új Budapest Galéria honlapján. <https://budapestgaleria.hu/uj/2018-kiallitasok/transzparens-labirintus-rakoczy-gizella-1947-2015/>

Hallgatói tehetséggondozás

